

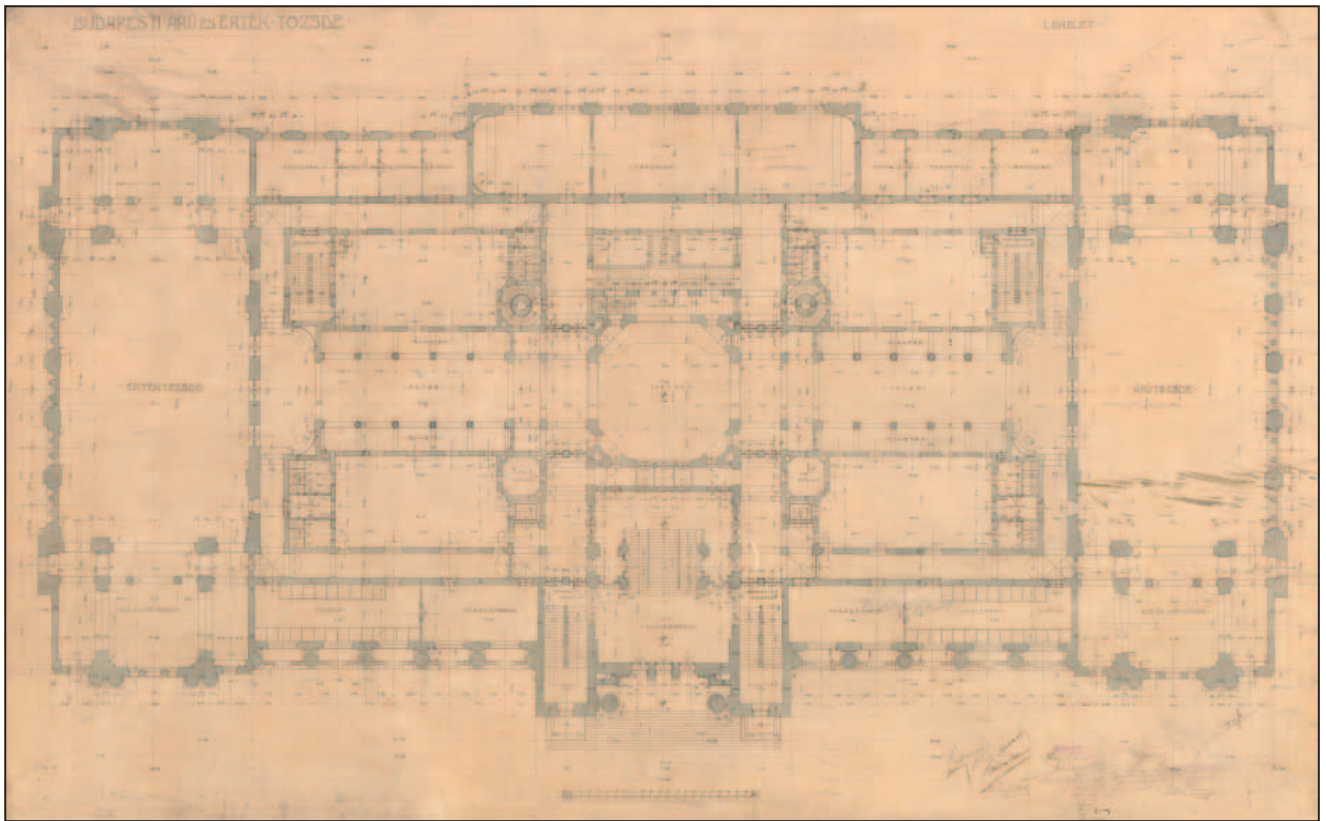
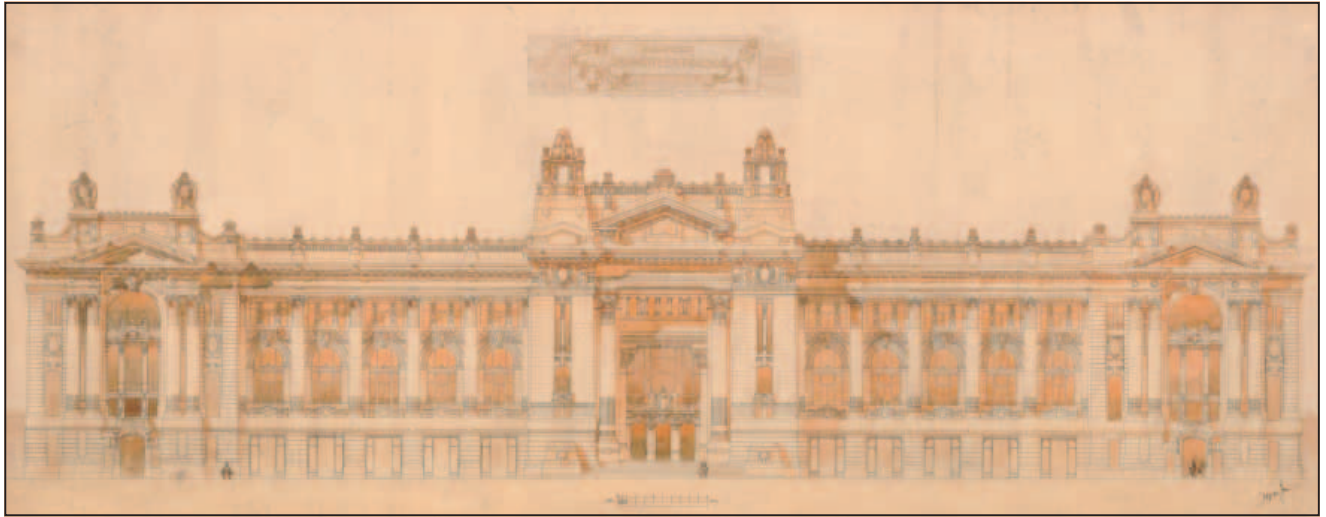
BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2009 – KÜLÖNSZÁM

BÜCSÜ A SZÉKHÁZTÓL

Egy-egy jellegzetes oldal a tervlapok közül:
a teljesen szimmetrikus ház összes alaprajzán, homlokzati-
és metszeti rajzán ott van az építész Alpar Ignác
és munkatársai sajátkezü szignója

Búcsú a székháztól

Ahol a főbejáratnál balra az EU zászlója lóg (ha éppen nincs becsavarodva), ott volt a szobám. Egyszerű lépcsőházi leválasztás, de a Szabadság tere néző (eredetileg

lépcsőházi) ablakokkal. Láttam naponta a tér legszebb épületeit, s mögöttük a Hold utca 4., *Lechner Ödön* csodálatos Postatakarékja tetejének látványos majolika dí-

szeit. Híradós főgyártásvezető kollegám gyakran vezet(ett) érdeklődő csoportokat a házban, s odamutatott a fa szerkezetű falra. Itt dolgozik a Ráday, ezen a szűk he-

Eredetileg zárt tölgyfa kapuzata volt a tőzsdepalotának, felette szív alakú üvegtéglából épült ki a főlépcsőház bevilágítása

lyen. Megkérdezte egyszer a Tévé éppen aktuális egyik elnöke, nem kellene-e végre egy nagyobb helyet keresni számomra a házban? Mondtam nem, ezt nem irigyli el senki... Ebből a szobából tették ki újra és újra a fekete zászlót a televízió gondnokságának alkalmazottai, amikor valamelyik kollega elment...

Fűtési szezonban mindig nyitva volt az ajtó, mert elviselhetetlen volt a meleg. A fűtés függőlegesen átmenő csövei – elzárhatatlanul – ontották a meleget. Ez már a rengeteg átépítés okán alakult így. Eredetileg olyan „modern” hűtés-fűtés volt a Tőzsdepalotának, mint a Parlamentnek, csak ezt *Knuth Károly* építette meg, míg odaát, a Kossuth térien *Zellerin M. és Tsa* volt a különleges megoldás mestere. A (Parlament előtti kettőhöz hasonló) levegőztető kút kovácsoltvas félgömbje ma is megvan a tér déli oldalán, az egykori Széchenyi sétátéren, csak már régen a metró egyik szellőzőjeként működik.

Fent maradtak a Tőzsde építéséről a tervek, a szintenkénti alaprajzok, a homlokzati és a hosszirányú és keresztirányú metszeti rajzok is. Mindegyiken ott van *Alpár Ignác* és a társtervezők, a kivitelezők eredeti aláírása. Megvettem őket, amikor Papi, azaz *Lénárt István* szólt, hogy felkínálta addigi tulajdonosuk. Aztán féltem, hogy kifakulnak, ezért kópiákat készítettem a tervlapokról, s ezek díszítették azután – bekeretezve – az elnöki folyosót évtizedekig.

1908-ban megjelent egy könyv: „A Budapesti Áru- és Értéktőzsde Szabadságtéri Palotája építésének története és az épület műszaki leírása”. Vagyis minden tudható a házról. A legfontosabbak egyike,

hogy az 1899-ben kiírt jelíges tervpályázatot (mely akkor minden építkezést megelőzőt!) *Kornfeld Zsigmond*, a tőzsdetanács alelnöke (majd elnöke) által vezetett építő bizottság bírálta el olyan szakértők közreműködésével, mint *Fitter Kamil*, az Iparművészeti Múzeum igazgatója (ki ezek után a Zeneakadémia építését is vezette), *Neuschlosz Ödön*, *Schulek Frigyes*, *Stróbl Alajos*.

Lechner Ödön, *Baumgartner Sándor*, *Fischer József*, *Bálint Zoltán-Jámbor Lajos*, *Wellisch Alfréd* pályaművei előtt nyert *Alpár Ignác*, s a megbízást is ő kapta meg. A kivitelezők imponáló névsorában ott találjuk mindazokat, akik a századforduló építkezéseinél a legfontosabbak voltak *Gantzól* a műköves *Melocco Péterig*, *Freissler Antal* és *Otis* liftes cégeitől, *Thék Endre* asztalos munkáig, *Schmidt Miksa* bútoraiig, s megvan minden egyes koránáról a részletes elszámolás.

A legfontosabb talán mégis az, hogy a termek, folyosók hiteles fényképfelvételei is a rendelkezésére állnak annak, akinek nem a ház szétverése, hanem a helyreállítása le(het)ne a célja a XXI. században.

A főkapu ma olyan, mint a lengőajtók, de nem ilyen volt: teljesen zárt tölgyfakapuja volt a tőzsdepalotának, amely fölött az üvegtéglákból készült fal is más volt. Szívformájú üvegtéglákból építette meg *Alpár Ignác*. A kapu fölötti mai – az eredetihez hasonló – házszámablak (Szabadság tér 17) én csináltattam/vettem a Magyar Televízióknak.

A Tőzsdepalota déli oldalán helyezkedett el az *Upor Kávéház*, s körben egyéb üzlethelyiségek és bérirodák is megközelíthetők voltak az utcaszintről, a *Zoltán utcai* oldalon posta- és távíróhivatal is helyet kapott.

A *Nádor utca* felől is épült díszes lépcsőház, de az már nincsen meg. Megmaradt viszont – szinte teljes pompájában – a Szabadság tér felőli. Mind a kettő az első emeleti 15.2 méter átmérőjű és 18.5 méter magas kupolateremhez vezetett, ahonnan déli és északi irányban egyaránt két, oszlopsorokkal osztott, bazilika-szerű, 13 méter széles, 39 méter hosszú – ruhatárként is funkcionáló – előcsarnok visz a tőzsdei termekhez.

Az északi foyer ma is megvan, a déli részleges visszabontásával épült meg a tévé II. stúdiója. Az északi oldalon megépített Árutőzsde nincs meg, teljesen kibontatta a Magyar Televízió, s csak a külső falai maradtak meg, amik között *Virág Csaba* tervei szerint megépült a saját idejében korszerű IV. stúdió.

A kupolatér máig őrzi eredeti arculatát

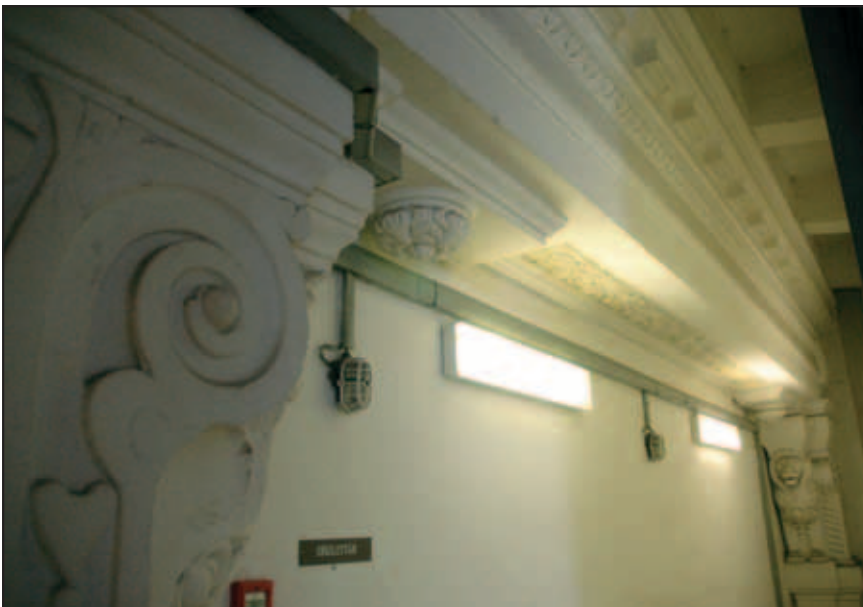

Oszlopfeje mellmagasságban,
 avagy kényszermegoldások, át- és beépítések a házban

Vékony huzalok védtek a madaraktól a főbejárat díszit és az alattuk közlekedő embereket

A párosan megépült lengőajtók tökéletes védelmet biztosítottak a huzat ellen

Az 1-es stúdió – az egykori tőzsdeterem – megmaradt és helyreállítható díszei

Az I. stúdió az épület déli oldalán kapott helyet az Értéktőzsde termében kialakítva. Itt sok minden megvan az eredeti terem díszei közül. Márvány balusztrádók, gipszstukkó sorminták, oroszlánfejek jelzik az épület eredeti arculatát, a behúzott födém mellett (alatt és felett) két szintre is bevilágít az eredeti méretű ablak. Ha lenne szándék az új tulajdonosban (az eddig ismert tervek szerint nincs), ezt a 34 méter magas, legszélesebb pontján 61 méteres tőzsdetermet akár helyre is állíthatná, s lehetne Budapest egyik legvonzóbb konferenciákra és egyéb rendezvényekre alkalmas befogadó tere. Szóltak kollegák, hogy meg ne feledkezzenek az „5. padlásról”! A volt Híradó főszerkesztőségi szobáival szemben belépve, látható, hogy megvan az Értéktőzsde nagytermének teljes mennyezeti vasszerkezete, közepe a kerek nyílással, melyen (vagyis a csillár helyén) át működött a léghűtés, pont úgy, ahogy a Kossuth Lajos téri nagy épületben még ma is jól megfigyelhető. Erre a szerkezetre erősítették anno a rabilást, a mennyezeti aranyozott stukkókat, s oly pompásan megcsinálták, hogy évtizedekig tudta még tartani az I. stúdió álmennyezetét, világosítói hídját a lámpákkal együtt. Tarthatna csillárokat, stukkókat megint...

Úgy hallani, hogy a négy udvar (melyek a Nádor utca felől kocsival is megközelíthetők voltak) sem maradhat meg, azokat részben beépítve újabb ki-, vagy eladható négyzetméterekhez juthat a kanadai tulajdonos.

A házban szolgálati lakások, tőzsdebírórsági irodák, tárgyaló termek, pénztárak és pánccéltérmekek is voltak, s érdekes, hogy

Az „5. padlás”: az Értéktőzsde mennyezetének máig megmaradt szerkezete

az ezekhez igyekvő felek a kupolát körülvevő várakozó folyosókon kaptak helyet. A kupolában feltekintve látható, megfigyelhető, hol van beépítve a sok korábbi folyosó, melyeket ideiglenesnek szánt, könnyűszerkezetes (kibontható!) falakkal félbeosztva, vágószobák sorává alakítottak ki. Itt is, akár csak a tőzsdeternek első emeletén fontos, jellegzetes és szép a kettős lengőajtók rendszere, amelyek kiválóan megvédték a feleket a „légvonatok” ártalmaitól. A tölgyfa lengőajtók mindegyike maradt ablakkal volt díszes. Ezekből az üvegekből van még elég példa – mutatóba – a főlépcsőház körül.

Az ajtószárnyak mindegyikén 3-3 hajlítót rézcső szolgál fogó(dzó)ul. Ezekből – úgy hallom néhánynak lába kél, a kiköltöző mtv-sek viszik el emlékebe...

A méretekre jellemző, hogy a főbejárat oszlopai 16 méteresek, nyílása 20 méter magas, tehát egy háromemeletes bérház magasságával felér, a mögötte kialakított fogadóter nem különben impozáns. A rézkorlátokkal három részre tagolt széles márvány lépcsősorban megvannak a futószőnyeg letisztító rudak bronzkapcsai. Piros futószőnyeg azonban csak a középső részt fedte a Kádár-korban, s ez a szakasz egy-egy kordonnal el is volt zárva alul és

fölül, hogy csak akkor nyissák meg, ha az első titkár, vagy hasonló rangú külföldi vendég érkezik a házba.

Soha el nem felejthető történet:

Az egyik folyosón megállított *Kornidesz Mihály*, aki az MSzMP székházában, a „féhérházban” volt osztályvezető, s azt is feladatul kapta, hogy az én „ellenzéki” magatartásomat vigyázza a Kádár-kor idején. Megszólított: Maga ismer engem, de azt még nem tudja, s más sem tudja, hogy mártól én vagyok a Magyar Televízió elnöke. Van-e valami javaslata arra, hogyan lehetne a változást érzékeltetni? Azt javasoltam, vetesse fel a piros futószőnyeg középről,

A kupola körül rendezték be a tőzsdebíróági felek várótermeit – ezeknek a tereknek a kettévágásával alakították ki a vágószobákat

vagy tétessen le még kettőt mellé. Megtette. Javasoltam, mosassa le a vakolattal eltakart márványtáblákat a bejárat belső két oldalán, hadd legyen olvasható a Tőzsdetanács névsora, s az is, hogy „Ő császári és apostoli Felsége, I. Ferenc József dicsőséges uralkodásának idején”, hat(!) miniszterelnöke és hét(!) ipar- és kereskedelemügyi minisztere alatt 1897-1907 között épült meg a ház. Meg azt is kértem, hogy a bejárat fölötti kör alakú nyílásba helyezzessen el egy órát. Minden megtörtént, kívánságom szerint.

Érdekesség, hogy az akkori építetők azzal az igénnyel fordultak a tervezőhöz, hogy a földszinti és emeleti falak építésénél a középfőfalat a tervezett tömörfalazás helyett pillér-rendszerben építsék, azért, hogy az utcai helyiségeknek vagy azok egy részének a mögöttük lévő folyosónak, illetve az udvari helyiségekkel való összekapcsolása szükség szerint könnyűszerrel megtörténhessék. Micsoda – mai szemmel is – modern gondolkodás! Egyébként ez is elősegítette, hogy az 1948-ban bezárt Tőzsdét átvevő intézmények össze-vissza alakítgassák a jól megkomponált épületet. Igaz, ez a visszaalakítást is megkönnyíthetné az épület kétharmadán!

Az egykori Tőzsdepalotában kapott helyet a Lenin Intézet, majd a MTSz, vagyis a Technika Háza, aztán az 1954-től kísérleti adásokkal, majd 1957. május 1. után egyre rendszeresebben jelentkező Magyar Televízió, mely, mint a kisgömböc terjeszkedett, kiszorította a bérlőtársakat, s végül elnyelte az egész házat. Az állam aztán eladta közszolgálati intézménye feje fölött a „tetőt”, s a Magyar Televízió bérlőként élte utolsó Szabadság téri éveit ebben a székházban, mielőtt az új bér-irodaházba, Óbudára költözik/költözött.

Soha el nem felejthető az a bizonyos, 2006-os őszi, a székház ostroma. Túléltek, a gyújtogatás, a vandál rombolás nyomait eltüntették, a kárt szenvedett helyek, homlokzati elemek kijavítása megtörtént. A ház akkor már nem volt a Magyar Televízió tulajdona! 2005. jelentős évszám: ekkor vette meg a volt Tőzsdepalotát mai gazdája, s ugyanabban az évben írta alá a miniszter az épület műemléki védelméről elrendelő határozatot.

Furcsa volt végig élni a változást, a hétfői adásszünetről, a második csatorna megalakulásán át, a műhelymunka megerősödéséig, a miskolci és veszprémi hazai és a (többek között prágai, Monte Carlo-i, müncheni, hollywoodi) nemzetközi fesztiválsikereket, filmjeink megjelenését a világ képernyőin, majd a kereskedelmi

Az udvari homlokzatokat is igényesen építették meg anno

televíziók létrejötte után az elvándorlást, a közügyként működés után a perifériára szorulást és nézettségvesztést, a kommercializálódást, az egykor saját díszletgyártó üzemmel, jelmezvarrodával, grafikai- és fotóosztállyal, maszkműhellyel és kelléktárral dolgozó, művészeti ambíciókat dédelgető rendezők, operatőrök, dramaturgok munkahelyétől, a színészekről nyüzsgő kupolateremtől a kiüresedésig – átvitven és ténylegesen is.

Egy darabig megfigyelhető volt, hogy egykori fontos vezetők, művészberek, sok mű létrehozói elérték, hogy valaki „leadja a nevüket”, be-bejártak, újságot olvasgattak egy sarokban, beszélgettek,

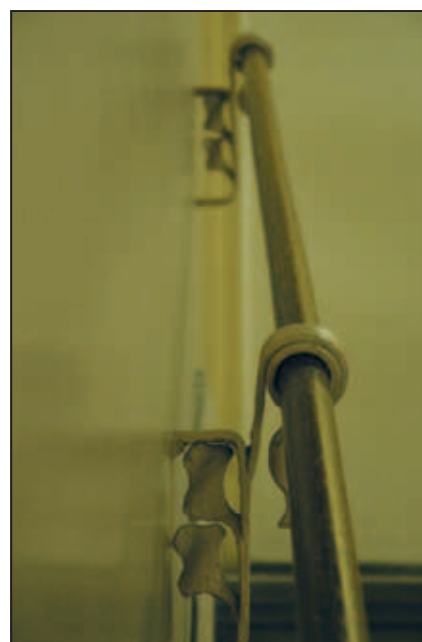
vagy megebédeltek a „bisztróban”, Áginál. Még nem tudható, vajon lesz-e az új óbudai székháznak „múltja”, visszavágyik-e majd oda valaki, kialakul-e ott a közösség érzése, mint a Szabadság téren, ebben az össze-vissza alakítgatott épületben, ami talán éppen ezért, mert nem volt minden ízében praktikus és célszerű, de egyedi és szerethető volt. Sok-sok ember érzi úgy, nem alaptalanul, hogy ott alakultak barátságai, szerelmei, ott alakult ki ő maga, s jött létre az a nyom, ami utána megmarad, hogy ott élte le az életét.

E sorok írója csak az egyik ezek közül.

Ráday Mihály

„Ma már csak emlék...”

A házsámtábla valakinek a személyes emléktárgyává vált (l. a hátsó borítót)

